

aquest castellanisme el 1955 (carta de Moll a Giner, però en els anys 20 i ss. això es va eliminar cada cop més a Bna.).

Estrenu [1425, 1461-5, *CoDoACA* xxii, 83], pres del ll. *strenuus* 'diligent, actiu, enèrgic' (sobretot parlant de soldats), emparentat amb *strenae*, per tal com és qualitat de 'bon averany', freqüent en JoMartorell, en força passatges com «jamés la mia ànima no haurà repòs fins a tant que la mia mà dreta sangonosa e cruel haïa fet morir aquells que malament scamparen la sanc de aquell gloriós e *strenu* cavaller ---»; *estrenu cavaller* era ja lloc comú: «narrar vostra vida - monarxa Llull nostre / Doctor tant egregi - l'enginy meu no hi basta: / cavaller *strenu* - nat de digna casta, / de gent catalana - segons se demostra», Gaspar Calaf a. 1502, *JMBover*, *BiEscrBal.* i, 136.5.3; «Les dites e facècies de l'*estrenu* filàntrop En Tomàs de Bajalta», Coromines, títol de la seva gran trilogia (1925ss.). *Estrènuament* [fr. S. xv, *DAG.*] més usat avui. *Estrènuïtat* [1401-10, *CoDoACA* i, 188].

Estrenyall i *estretall*, barbarismes individuals del conegut poetastre vigatà i d'un altre floralista, en lloc d'*escanyall*, que és el que allà es diu, i que jo havia sentit sovint al venerable i savi Ramon d'Abadal (c. 1952 ---) parlant del mateix lloc, derivació ben feta aquesta.

ESTRÈNYER, del ll. STRINGÈRE id. □ 1.ª doc. S. XIII.

Ja sovint en Llull i en les *VidesR.*: «les dents contra Sent Esteve *estreynhien*», f° 21v.1, «preseren-lo per lo co<l>l e é<l>l tam fort *estreyren* que no poc parlar» (trad. *stringentes*), f° 105r1 (pf. 6 <*estresren*); en la *Faula del Rossinyol* de Cervetí, quan agafen l'ocell en el parany, veïem el perfet *estrenc* aplicat al llaç (v. 105). En les formes verbals arcaïques, en efecte, es manté sovint la *ng* originària, d'acord amb la fonètica històrica: *estrengez* Subj. pres. 5 en un doc. de c. l'a. 1300 (MiretS, *TemplH.*, p. 341); *estrenya* Subj. 3, doc. de CastPna., a. 1568 (Traver, *Antigs. CastPna.*, p. 106).

No ens deturarem gaire a documentar i explicar les diverses accs. i matisos, ben explicats ja en les obres lexicals més accessibles, i que segueixen usuals i robustes en els escr. Renaix.: «fou lo gegant que pinten ab tot l'Olimp en guerra: / l'ixent sol ab sos braços tocava, y lo que's pon, / y no content d'*estrènyer* com dintre'l puny, la terra, / d'estels volgué pujar-se'n a coronar son front», «tres voltes a ses plantes, d'un cop, Anteu rodola, / del camp sempre aixecant-se, ab renadiu dalit; / quan l'altre, ab fèrrea grapa, l'*estreny* y l'enarbola, / fent-li cruxir com llenya los ossos dintre 'l pit», «l'espantosa abraçada més *estrenyen*, / y 's topen y revolquen y s'empenyen, / acarades ses boques de volcans / ---», *Atl.* (46, 230, 28). Amb menys retòrica: «quan m'ha dat la mà, quina apretada! Se veu qu'està avesat a *estrènyer* les estenalles», «tots *estrenyan* la mà, una, dues y tres vegades, al diputat», Noller (*Notes de c.*, 55; *Vilanu*, 47).

A les tres illes balears, com pertot arreu segueix viu en els usos propis, sense excloure'n Eivissa («estrechar, apretar», Pérez Cabrero); però allà i a Mallorca s'ha difós molt la singular acc. d'*estrènyer-li* 'anar-se'n de pressa' (no sé si partint, abreujadament, d'un ús figurat com el d'*apretar a córrer*): «quan es fameliar li va haver *estret*, pensà ---», Joan Castelló (*Rond. Eiv.*, 27, i en *Lli. d'Eiv.* de Villangómez, 216, on veg. encara, p. 212), «aquell homo li va *estrènyer* com un coet, cap a ca-seua» i passim en tots els escrits d'AMAlcover. A l'Alta Ribagorça (*estrenyé*, Benasc, Ferraz) com a la Vall d'Aran i altres valls gascones (*estrenbe*) va pendre el sentit d'«ajustar (la porta)».

DERIV.: *Estret*, *-eta*, restà ben usual com a participi veritable i amb ús funcional, en tota l'Edat Mitjana i més tard: «PARTS DEL COS: lo puny *estret*: pugnus; los nus dels dits enfora, quant està lo puny *estret*: condylus», OPou (*TbPu.*, 248). No cal dir que també des dels orígens funcionà com a adjectiu, antònim d'«ample» (Desclot, Llull, Jaume I). D'ací, substantivat, 'pas estret d'un braç de mar o de riu': l'*estret de Gibraltar*, *Cròn.* del Cerimoniós; JoMartorell (Ag. i, 292, 376); però també un freu o escanyall en el curs d'un riu (Llobregat, S. xv, Tomic); sobretot molt vivaç a l'Ebre (Benifallet, etc., 1924); a Ribagorça, on es conserva naturalment darrere el grup *cr* la *-o* final, s'estén fins i tot a paratges acongostats de valls i barrancs amb poca aigua o gens: «L'aigua de l'estany de Posets passe per un *estrèto* i forma un cürro, a les Gorgues Galandres», Benasc (1965); a Torlarribera «las Canals forman un *estreto* que apenas s'hi passa» (1957); altrament la forma *estreto*, també en qualitat d'adjectiu, Alt Aragó endins, almenys fins a Bielsa («és más *estreto* que ancho y has d'estrecharlo?», Bielsa, 1965).

La gran plètorà semàntica d'*estrènyer* ha acabat per fer molt desitjable la creació d'un duplicat verbal derivat d'*estret* (necessitat a què ja havia cedit el castellà un miler d'anys abans, creant *estrechar*), que en la nostra llengua ha estat de la forma *estretir*, però resta limitat a algunes zones del català occidental i del valencià; i que d'altra banda no és gens desenraonat, si se'n fa ús amb força moderació i parquedat, d'estendre'l a la llengua literària i general, com ja feia Fabra (en la seva magnífica i tan desaproveitada *Gramàtica anglesa* p.p. la Bàrcino 1924, ja l'usava per traduir els angl. *to narrow*, *to squeeze*, en forma inequívoca): «moltes ocasions *estretir* las sacas fent una costura imperceptible, de cap a cap», en el Capbreu, pallarès, de Castellarnau (a. 1759, p. 100); «un buit que, començant ample en la llar, s'*estretix* hasta que acaba en punta» en el *Folkl. Val.* de Martínez i Martínez (c. Altea); al Nord sobretot en el sentit de 'restreñyer': «l'aigua del pou de Cagador *estretix*» (Morella, 1961).

Estreta 'acte d'estrènyer' [1457]; *una estreta de mà*, Riera i Florejacs, *J. Fl.*, 1863, 39, «una altra *estreta* de mà responia afirmativament, y després d'una d'aquelles pauses que 'l dolor dona ---», «ab una *estreta* de mà vaig despedir al company», Noller (*Pap.*, 162; *Notes d. c.*, 146). *Estretor* [1617], *estretura* [S. xiv], ⁶⁰ *estretesa*; *estretúria*; *estretejar*; *estretenc*. *Estrenyedat*